

Kitap İncelemesi / Book Review

Hermenötik ve sosyal bilimler: Anlamaya dair yaklaşımlar Hermeneutics and social science: Approaches to understanding

Nurhalime AKKAYA*^{ID}

İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Doktora Programı, İstanbul, Türkiye

Department of Social Service, Istanbul University-Cerrahpaşa, PhD Programme, Istanbul, Türkiye

MAKALE BİLGİSİ

Makale Hakkında

Geliş tarihi: 13 Haziran 2024
Revizyon tarihi: 18 Aralık 2024
Kabul tarihi: 24 Aralık 2024

Anahtar kelimeler:

Anlama, fenomenoloji,
hermenötik kuramı.

ARTICLE INFO

Article history

Received: 13 June 2024 Revised:
18 December 2024 Accepted: 24
December 2024

Keywords:

Understanding, phenomenology,
hermeneutic theory.

ÖZ

Zygmunt Bauman, eserinde hem kendi deneyimleri ve düşünceleri hem de hermenötik alana katkı sunan düşünürlerin değerlendirmelerini ele alarak sosyolojiye ve hermenötiğe önemli katkılar sunmaktadır. Eserde hermenötik konusundaki görüşlerine detaylıca ve ayrı başlıklarda yer verilen düşünürler Karl Marx, Max Weber, Karl Mannheim, Edmund Husserl, Talcott Parsons, Martin Heidegger ve Alfred Schutz olmuştur. Bauman'ın değerlendirmesine göre kişilerin değerlendirmelerine ayrı ayrı yer verdiği bu başlıklar eklektik olarak okunabileceği gibi ayrı ayrı okunduğunda da anlamlıdır. Eser, birçok bakış açısına yer vermesi ve hermenötik konusunda geniş bir perspektif sunması bakımından sosyal bilimler alanında önemli bir kaynak niteliğindedir.

Atıf için yazım şekli: Akkaya N. Hermenötik ve sosyal bilimler: Anlamaya dair yaklaşımlar. Yıldız Sos Bil Ens Der 2024;8:2:179–182.

ABSTRACT

In his work, Zygmunt Bauman makes important contributions to sociology and hermeneutics by discussing both his own experiences and thoughts and the evaluations of thinkers who contribute to hermeneutics. The intellectuals whose views on hermeneutics are included in detail and under separate headings in the work are Karl Marx, Max Weber, Karl Mannheim, Edmund Husserl, Talcott Parsons, Martin Heidegger, and Alfred Schutz. According to Bauman's evaluation, these titles, which include individual assessment of people, can be read eclectically or are meaningful when read separately. The work is an important resource in the field of social sciences as it includes many perspectives and offers a broad perspective on hermeneutics.

Cite this article as: Akkaya N. Hermeneutics and social science: Approaches to understanding. Yıldız Sos Bil Ens Der 2024;8:2:179–182.

*Sorumlu yazar / Corresponding author

*E-mail address: nurhalimeakkaya@gmail.com

Zygmunt Bauman. İngilizceden Çeviren: Hüseyin Oruç. 2. baskı, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2021, 335 sayfa, ISBN: 978-605-314-211-9.

GİRİŞ

19 Ekim 1925 yılında Polonya’da doğan Bauman’ın, postmodern felsefe ve sosyoloji çalışmaları ile günümüzde okunmaya devam etmektedir. Uzun yaşamına çok sayıda eser sığdıran Bauman 2017 yılında Birleşik Krallık’ta yaşamını yitirmiştir. Türkçeye birçok eseri çevrilen Bauman’ın kitaplarından bazılarını şöyle sıralayabiliriz: “Sosyolojik Düşünmek”, “Modernlik ve Müphemlik”, “Küreselleşme”, “Yasa Koyucular ve Yorumcular”, “Bireyselleşmiş Toplum”. Son olarak ölümünden dört yıl sonra Ayrıntı Yayınları tarafından 2021 yılında Türkçeye kazandırılan “Kültür Teorisinde Eskizler” isimli çalışma basılmıştır. Bu çalışma 1968 yılında Bauman’ın yazdıktan sonra unuttuğu ve yıllar sonra kütüphane arşivinde bulunarak okuyucuya sunulmuştur.

Bauman salt kendi deneyimleri ile değil diğer düşünürlerin de kuramlarından yola çıkarak yaptığı değerlendirmeler ile sosyolojiye ve hermenötiğe önemli katkılar sunmaktadır. Bu da eseri incelemeye değer kılmaktadır. “Hermenötik ve Sosyal Bilimler Anlama’ya Dair Yaklaşımlar” isimli çalışmasında da alana önemli katkılar sunan düşünürlerin hermenötik yaklaşımlarından hareketle eserini yazmıştır.

İNCELEME

Eser giriş bölümü ve on bölümden oluşmaktadır: “Giriş: Hermenötiğin Meydan Okuması, Hermenötiğin Yükselişi, Tarihin Bir Ürünü Olarak Anlama: Karl Marx, Tarihin Bir Ürünü Olarak Anlama: Max Weber, Tarihin Bir Ürünü Olarak Anlama: Karl Mannheim, Aklın Bir Ürünü Olarak Anlama: Edmund Husserl, Aklın Bir Ürünü Olarak Anlama: Talcott Parsons, Yaşamın Bir Ürünü Olarak Anlama: Martin Heidegger, Hayatın Bir Ürünü Olarak Anlama: Schutz’dan Etnometodolojiye, Yaşam Tarzının Bir Uzantısı Olarak Anlama, Uzlaş ve Hakikat.”

Bauman, eserindeki her bölümün farklı zamanlarda ve tekillikte okunabileceğini ileri sürse de bölümlerin bütünlük bir yapısı bulunmaktadır. Bölümleri ardışık olarak okumak hermenötik kavramına, anlamaya yönelik bütünsel bir bakış açısı sunabilecektir. Zira, yazarın kendisi de anlama sorununu ele alırken eserin diğer bölümlerinde bahsi geçen konulara atıfta bulunarak bu bütünselliği okuyucusuna sunmaktadır. Yazar, kişilerin hermenötiğe bakışını analitik bir yaklaşımla ele almaktadır.

Kökeni Yunanca ‘açıklayıcı, açıklamayla ilgili’ anlamlarına gelen hermeneutikos kavramından gelen hermenötik, açık olmayanları ve karmaşık olanı açık ve anlaşılır hale getirme anlamını karşılamaktadır (Bauman, 2021, s. 9). Anlama sürecini bilimden ziyade sanat olarak değerlendiren yazar, bu sanatı Marx, Weber, Mannheim, Husserl, Parsons, Heidegger, Schutz gibi alana önemli katkılar sunan düşünürlerle atıflarla ele almaktadır.

Bauman, Marx’ın hermenötiğe bakışını tarihselci kimliği üzerinden değerlendirmektedir. Bauman, Marx’ın anlamaya yaklaşımını anlatırken doğru anlayabilmeyi

başarmanın dünyayı yeniden inşa etmekle ilişkili olduğunu söyler. Yazara göre; kişiler için anlama bir problem ve başarılammış bir görev olarak görülmekte ise bu, kişilerin henüz entelektüel bir olgunluğa ulaşmamasından dolayıdır. Bunun nedeni ise insanın dünyaya yabancılaşmasıdır (Bauman, 2021, s. 69). Anlamayı yanlış kılan şeyin yabancılaşmış bir dünyadaki asılsız olan şeyle ifade etmektedir. Marx’ın tarihsel anlamasını ‘ne’ veya ‘nasıl’ sorusundan ziyade ‘neden’ sorusu üzerine kurduğunu ifade eden Bauman, anlamayı koşullar (nedenler) ile açıklamanın getirdiği süreci anlatır. Söylenebilir ki Marx’ın yaklaşımında nedensellik açıkça bulunmaktadır.

Tarihsel olanı anlama yaklaşımı ile insan eylemlerinin derinlemesine araştırılmasına olanak sunan Weber’in ise Diltheyci bir yaklaşımı benimsediği görülmektedir. Weber, hermenötik problemine yanıt ararken ekonomi biliminden faydalanır. Onun sosyolojik yöntemi, tarihsel anlama bilimi içerisinde harmanlanarak kavramların yeni anlamlar kazanmasına yol açmıştır. Weber’in anlamaya ilişkin ayrımı bulunmaktadır. Bu ayrımda Dilthey’den esinlenmiştir. Weber’e göre neden sorusunun anlaşılmasına yönelik bu süreç ‘açıklayıcı anlama’dır. Ona göre, anlamlar subjektif olsa bile objektif bir zemine oturtulması mümkündür. Böylelikle, anlama faaliyeti rasyonel bir modele dönüştürülebilecektir. Bu da sosyal bilimlerin objektif olmasının koşullarındandır.

Anlamayı tarihsel bir ürün olarak sunan Mannheim’i de eserine dahil eden Bauman, Mannheim’in bireyin kültürü açıklama ihtiyacının onu anlamak için olmasının gerekliliğini savunduğunu söyler. Onun ilk bakışta görüneni anlamaya yönelik ‘objektif yorum’u Dilthey ve Weber’in ‘doğrudan anlama’sına benzer. Eylemin kasıtlı olup olmadığını sorgulamasının anlamlı olmadığını savunur.

Anlamayı akılcı bir ürün olarak görenleri ele alırken Edmund Husserl ve Talcott Parsons isimlerine odaklanmıştır Bauman. Ona göre Edmund Husserl, anlama sorununa en akılcı yaklaşanlardandır. Bu yaklaşımı ile anlama sorununa ilişkin yirminci yüzyılın bakışına kökten bir değişiklik getirmiştir. Husserl, gerçeği tarihsel süreçte değişen insan psişesinden arındırarak anlama sorununu daha nesnel ve evrensel bir zemine oturtmak için çabalamıştır. Husserl’in anlayışına göre Dilthey’de olduğu gibi doğanın bilgisi ile ruhsal bilgi arasında keskin bir sınır yoktur. Ona göre, anlama sorunu genel bilgi ve hakikat teorisi ile çözülebilecektir.

Bauman’ın düşünürlerin anlamaya ilişkin yaklaşımlarını sunuşu salt aktarımdan ibaret değildir, bu yaklaşımları eleştirel ve değerlendiren bir şekilde okuyucusuna sunmaktadır. Örneğin Husserl’in anlamaya olan bakışını Platon’un mağara metaforuna benzetmektedir: Mağara duvarına dönüp duvara odaklanan insanlar arkalarında olan bitenlerin gölgesini görürler ve bunu gerçek bilirler. Ancak bu gölgelerin ötesinde bir gerçeklik vardır. Bu sakinlerden biri gerçeği aramak için dışarı çıktığında, mağarada gerçek sandığı gölgelerin aslında gerçek olmadığını diğer sakinlere de anlatmak isteyebilir. Gerçeği keşfeden kişi diğer

sakinlere bunu anlattığında, onlar yeni gerçekle eskisinden daha mutlu olur muydu ve bunun gerçek olduğunu kabul eder miydi? Bu kimseler büyük olasılıkla, içeride gerçek sandığı şeylerin benzerini dışarıda arayacaktır. Husserl de Platon'un mağara alegorisine benzer endişeler içerisindedir: Ya gerçek sandıklarımız birer gölgeden ibaretse? Bauman benzer biçimde, Descartes'ı da Husserl'in anlamasında arar: Descartes'in şüphesi her şeye yöneliktir. Husserl ise nesnelerin bizdeki anlamıyla ilgilenir. Ona göre felsefe ve filozoflar diğerlerinden farklıdır. Anlama sorunu onlar gibi seçilmiş insanların işidir ve bu zorlu işe kendilerini atması gerekenler de böyle seçilmiş insanlardır. Yazara göre Edmund Husserl, anlamaya özgün bir bakış açısıyla yaklaşmış ve kesin bilgiye ulaşmaya çalışmıştır. Ancak yazar, Husserl'in bu yolda başarısız olduğunu, onun bu başarısızlığının bize ışık olabileceğini ve hatalardan ders çıkarmamız gerektiğini savunur. Ona göre bilge kişilerin hatalarında bile bir öğreti vardır. Yazar, bu vesile ile yeni çözüm yolları arayışına çıkmanın gerektiğini savunur.

Bir diğer anlamayı akıl ürünü olarak gören düşünür ise Talcott Parsons'dur. Bauman'a göre Parsons, Weber'in anlamlı insan eylemleri hakkındaki yaklaşımına karşı bir teori geliştirmiştir: Parsons 'faydacı ve olgucu' yaklaşımlara bir anlamda eleştiri getirerek alternatif üretmeye çalışmıştır. Faydacılığın kusuru insanı ele alması, insan dışı olanları önemsememesidir.

Fenomenoloji kavramı söylenen şeye değil bunun neye dayandırılarak söylendiğine odaklanır. Parsons'ın ifadesi de fenomenolojiktir ve açıklayıcı ifadelerden oluşur. Onun teorisinde tarihsel eylem neredeyse hiç önemli olmamıştır. Anlama süreci fenomenolojik analiz ile gerçekleştirildiğinden özneye ihtiyaç yoktur. Yazara göre özne; kişilik, kültür ve sosyal sistemin bir parçasıdır. Bauman, bu düşüncesine diğer eserlerinde de yer verir. Akışkan Modernite'de akışkanlık metaforunu öznenin kişilik, kültür ve sosyal sistemlerle ilişkisi üzerinden açıklar. Bu eserde, bireyin modernitedeki yeri sosyal sistemler ile kültürün sürekli değişmekte olan doğası üzerinden anlamaya çalışılmaktadır (Bauman, 2024).

Durkheim ve Parsons'ın teorileri de birbirine benzer görünse de önemli farklar bulunur: Durkheim toplumun düzenlediği insan eylemini ahlaki bir buyruk olarak görürken Parsons 'teknik aklın talebi' olarak yorumlar. Ayrıca Durkheim birey ve toplumu, parça ve bütün olarak görür ve ikisini de gerçek kişiler olarak tanımlar.

Heidegger'in anlamaya bakışı ise yaşamın bir ürünü şeklindedir. Bauman'a göre Heidegger'in anlamaya bakışı Husserl'in bakışının gerçek dışılığına bir eleştiridir. Ona göre anlama, varlık ile ilişkili bir problemdir. Anlama, insanın varoluşundan doğan bir gerekliliktir. O, yaşamın içerisinde var olan bir problemdir. Bu problemin çözülmesi, dünyanın da çözülmesi anlamına gelir. Bauman'a göre Heidegger, diğer filozoflar gibi uçlarda gezmez. O yanlış felsefenin olmadığı, insanın varoluşuna dayanan bir teoriyi benimser.

Bauman, Alfred Schutz'un anlamaya olan yaklaşımını kişilerin eylemlerini anlamlandırma olarak yorumlar. O, anlamayı bireysel bir eylem olarak nitelemez. Anlamanın insanlık için ortak oluşuna odaklanır. Onun için sosyoloji "sübjektif olanın objektif araştırması"dır (Bauman, 2021, s. 232). Heidegger gibi anlamayı varoluşsal perspektiften yorumlar.

Bauman, Schopenhauer'un insanın yaşamında bir engelle karşılaşmadığı takdirde içinde bulunduğu durumu gerçekten algılayamayacağını söyler. Ancak bir durum irademize engel oluyorsa onu acı verici olarak algılarız ve acının hissedilmesi hızlıdır. Ama mutluluğun farkına varılması yavaştır. Ona göre mutluluğun farkına varılması, acının tecrübe edilmiş olmasından ileri gelir. Çünkü mutluluğa ilişkin oluşturduğumuz imge, can sıkıcı halin negatiftir.

Bauman anlamayı yalnızca deneyimle birlikte erişilebilir bir şey olarak konumlandırır: "... çeşitli deneyimle birlikte erişilebilir. Bu sebeple, çeşitli deneyimle, anlam da değişir. Dolayısıyla, anlam metin tarafından ve okuyucu tarafından eşzamanlı olarak sınırlanmaz mı? Ve bu böyleyse, anlam hiç kesin, son, en sonunda kati olarak teyit edilmiş olabilir mi?" (Bauman, 2021, s. 302).

SONUÇ

Sonuç olarak Bauman, kitabında birçok düşünürün teorilerini, yaklaşımlarını, değerlendirmelerini geniş ve karşılaştırmalı bir perspektif ile okuyucusuna yalın bir biçimde sunabilmiştir. Önemli bir derleme eser olduğunu da ifade edebiliriz bu eser için. Hermenötiğin tarihsel ve yaşama dair olan yönlerini keşfedici bir şekilde araştırmış ve düşünürleri de bu yaklaşıma göre sınıflandırarak ele almıştır. İşte bu yönüyle keşfedici olmasının yanı sıra kapsayıcı bir çalışma olduğunu da söylemek pekâlâ mümkündür. Bauman'ın kitapta görüşlerine yer verdiği sosyal bilimcilerin yanı sıra kendi değerlendirmelerini de okuyucusuna sunması kitabın özgünlüğünü ortaya koymaktadır. Anlamaya olan yaklaşımını ele aldığı modern zamanın düşünürleri ile eski çağ düşünürlerini karşılaştırmalı olarak sunması çalışmanın derinliğini göstermektedir. Ayrıca temalara ayırarak anlamayı farklı biçimlerde ele alabileceğimizi göstererek kitabında nedensellik ve sübjektifliği de çalışmıştır. Eser, özellikle sosyal bilimlerin alanındaki okuyucular için yaşamın, kişilerin eylemlerinin anlaşılmasına yönelik çok yönlü bakış açısı sunmaktadır. Ayrıca alanın dışından olan ancak sosyal bilimlere ilgisi olan okuyucular için de yalın bir dili olması bakımından anlaşılır ve anlamlı bir eserdir.

Etik: Bu makalenin yayınlanmasıyla ilgili herhangi bir etik sorun bulunmamaktadır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazarlar, bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve/veya yayınlanması ile ilgili olarak herhangi bir potansiyel çıkar çatışması beyan etmemişlerdir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadıklarını beyan etmişlerdir.

Yazım Süreci Yapay Zeka Kullanımı: Beyan edilmemiştir.

Ethics: There are no ethical issues with the publication of this manuscript.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The authors declared no potential conflicts of interest with respect to the research, authorship, and/or publication of this article.

Financial Disclosure: The authors declared that this study received no financial support.

Use of AI for Writing Assistance: None declared.

KAYNAKLAR

Bauman, Z. (2021). *Hermenötik ve Sosyal Bilimler (Anlama'ya Dair Yaklaşımlar)*. (H. Oruç, Translation Ed.). Ayrıntı Yayınları. [Turkish]

Bauman, Z. (2024). *Akışkan Modernite*. (S. O. Çavuş, Translation Ed.). Tellekt. [Turkish]